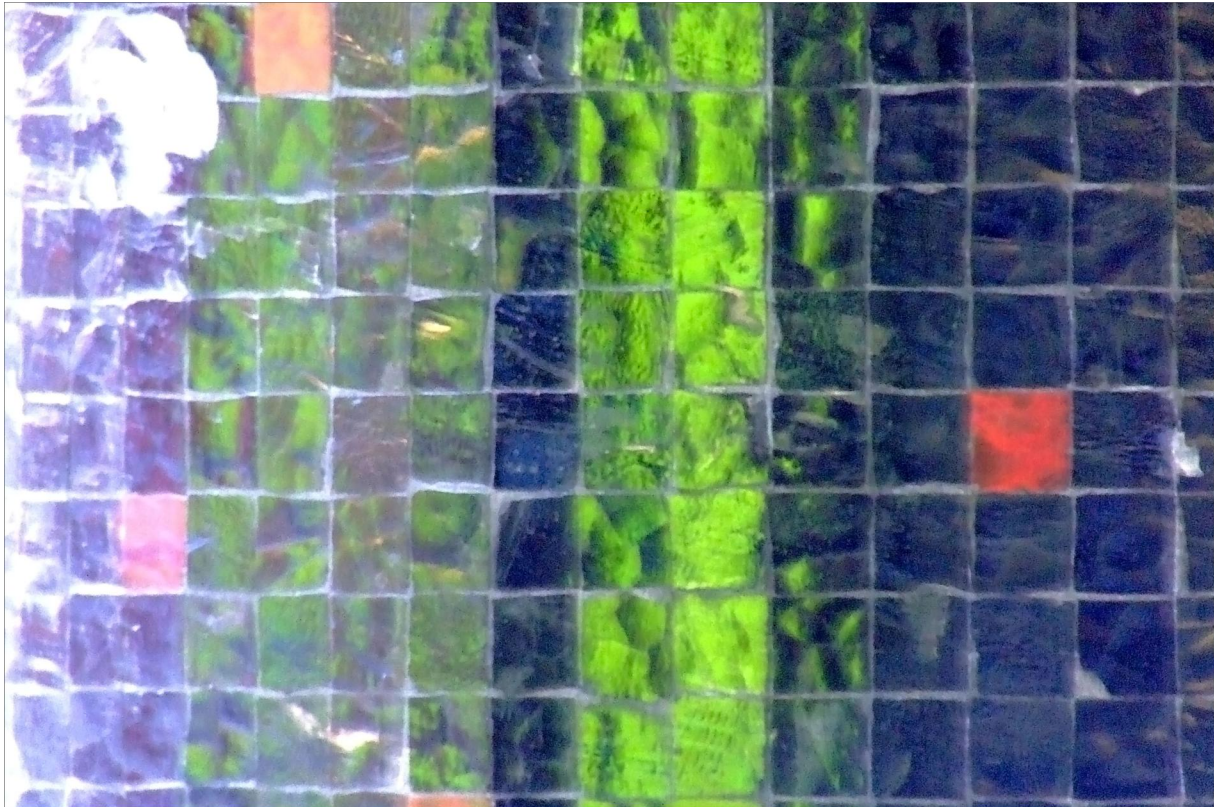

FILOZOFIJA V PREDIGRI IN V IGRI INTERESOV MIŠLJENJA IN UBESEDENJA - PREJ IN POTEM

Deseto poglavje iz knjige »Evropska bit je«

Vladimir Gajšek

© foto Vid Gajšek: Konzorcijski steber, 2010

Zunaj znanstvene prakse se je dogodil sam po sebi preobrat kot katastrofa stare evropske morale, kjer pa drugo dobro ni izmik iz zgodovine.

V odkritju dogajanja nepristnih odnosov se je dogodil prevrat kot katastrofa, ki ne zahteva več obče človeške morale in ne dovršene svetovne nravnosti svetovnega človeštva. Moderna doba 20. stoletja se je opirala na brezpogojno oblast svojega lastnega zgodovinskega procesa, ki ga je proizvajala največ na način uničevalnega proizvodnje ali s permanentno revolucijo, ki naj bi sobivanje med ljudmi v družbeni upravi in državi spremenila v sklenjeni proces znotraj države, s tremi vejami oblasti, s tovarišijami, ki so se usposabljale za izvajanje procesa kot funkcijo oblasti, kar je zajeto tudi v šoli, znanosti in športu, v zdravstvu in farmaciji, v rekreaciji in zabavištvu, v oboroženih silah in z organi pregona, v kmetijstvu in turizmu in drugod. Povsod tu se zahteva nekakšna kakor znanstvena zavest, potrjena s formalno izobrazbo, ne pa tudi z moralno in etiko. Zdi se, da je bila zgodovinska nepristnost vcepljena v socialne in humanistične vede, zato tudi v sisteme sporočanja in obveščanja, ki niso odvisni več zgolj od tehnologije prenosa sporočil, marveč od zdajšnje tubitnosti pri vsakem dogodku, o katerem se sploh spleča poročati: tako vidimo na malem zaslonu oddajo, kako krokodilja samica zleže jajce, o sušnih dobah in deževju itd., nič pa o kulturnosti, poeziji, slikarstvu, kulturi, kar producira iz tedna v teden tvorno INTELYWAY. Tukaj se dogaja tista evropska katastrofa, ki nebitvenost pojavov spravlja v dogajanje, podobno nezaslišnemu zlu, ne podaja pa vsebin, ki jih uzgodovini INTELYWAY. Brž bi se pridružili ljubljanski filozofski šoli, ko bi obstajala s svojimi socialnimi, pravnimi, ekonomskimi, psihološkimi, sociološkimi, politološkimi ali filozofskimi vodilnimi zamislami ali z možnim sopriznanjem eksistencialnofilozofskih zamisli.

Verjetno bi se pridružili taki filozofski šoli – pa ne v drušvenokolektivističnem smislu – intelektualno tudi proti absurdu bivajočega še umetniki in književniki ter drugi, ki se dopolnjujejo s produkcijo dobrega in smisla: da le ne bi vsega pometel za sabo brž "kulturni boj". Prvi tak poskus je bil sicer v poznih 60ih letih 20. stoletja, ko sva Vladimir Gajšek in Boro Dedijer poskusila poleg univerzitetno zaukazanega marksizma le urediti filozofijo po strokah ter sva ideologijo komunistične Revolucije puščala ob strani, v eksistencialni poziciji pa sva vnesla fenomenologijo in ontologijo, etiko in estetiko, simbolno logiko, filozofijo umetnosti, personalizma, filozofije življenja in aktivizma, filozofijo zgodovine in anarhizma, socialno filozofijo: vse pa v intelektualni podloženosti esencialne vednosti v celoti, kot sintezo umevanj zahodne filozofije in svetovne zavesti. Ker ni bilo mogoče formalno ustanoviti filozofije kot ljubljanske šole, je premišljanje bilo bolj človekova praksa sprotne zgodovine aktualne filozofije, zlasti od razsvetljenstva naprej, s poudarkom tudi na Platonu in Aristotelu kot utemeljevanju v smislu razvojnofilozofske evropske tradicije, nato tudi v navezavi na sodobno literaturo: od renesanse naprej ter s poudarkom na tedaj evropsko umsko proizvedeni substanci in književnosti s fenomenologijo, eksistencializmom ter s kritiko obstoječega marksizma-titizma oziroma vulgarnega nasilja nad slovensko moderno dobo. Od I. Kanta do E. Husserla, F. Brentana in drugih, od M. Heideggra do pojava strukturalistov se je uveljavljala mlada, še nepriznana filozofska misel, ki se je ukvarjala z Goethejem in Schillerjem, s Homerjem in Sofoklom ter z atiško tragedijo, s Ficinom in Polizianom, s Sartrom in Camusom, s pojavom *roman nouveau*, z J. Joycem in S. Beckettom ter z dramo absurda, s francoskim nadrealizmom in jugoslovanskim pesništvom, s filmskim črnim valom, italijanskim filmskim neorealizmom, tudi s Felinijem in Antonionijem, medtem ko so se pojavljali tudi praksisovci, Frankfurtska - filozofska, judovkosocialno obarvana - šola od Th. W. Adorna do M. Horkheimerja ali E. Fromma, tudi že J. Lacan in J. Derrida, Lyotard in Baudrillard, Deleuze in J. Kristeva..., a večidel bolj v zjedrenih ali preinterpretiranih obrisih. Delno zagotovilo take občolske filozofske dejavnosti je zagotavljal nedvomno Dušan Pirjevec, delno po svoje v stroki Frane Jerman, delno Mirko Hribar v predvsem filozofskem smislu, na ravni bivajočega privzema nove in ljubljansko ter evropsko obarvane filozofije pa smo širili Tine Hribar, Ivan Urbančič, Taras Kermauner, Tone Stres in Franček Križnik ter Rudi Koncilija - slednji trije v doslednejšem teološkem podpomenu vseodprtosti za svet z Bogom, - Boro Dedijer, Nadežda Čačinovič, Wilhelm Heiliger, Andrej Medved, Vladimir Gajšek..., tudi s podporo monohimničnega dramatika Ivana Mraka, zapostavljenega književnika in personalista Edvarda Kocbeka, tudi socialnozgodovinsko čutečega Lojzeta Umeta in drugih. Kljub temu, da so si hoteli v Sloveniji vladajoči komunisti - kot običajno vse - prisvojiti, niso prodrli v veliko zgodbo slovenstva, so pa uspeli z nenehnim cenzorskim nadzorom umakniti objave študij. Verjetno v postmodernizmu ne bi mogle biti zatajene vse potencialne filozofske ideje, ki so se evropsko porajale tudi v Sloveniji v poznih 60ih letih 20. stoletja.

Znotraj vsezajemajoče prakse znanosti se izničuje sicer tradicija slovenskih raziskav, namesto visoke kulture in doživetja avtentike pa nam javna občila kot elektronski mediji ponujajo plačano zlaganost, nepristnost, celo subkulturalnost smrti; temu sem se s filozofijo intelywaycev v tretjem tisočletju povsem odrekel, kajti ta nepristnost pomeni formalno javnost ničetov ali paranoidno zbebljenih znanstvenikov brez temeljitega premisleka o zgodovini. Nepristnost se kaže tudi v tem, ko naj sicer odlična cedejka [Posvetitev](#) ne zadošča maloumno knjižničarskemu ničesu, ki je brez vsake osebne identitete, celo več, ki ne naroča prav novih cedejk s postmoderno avtentično vsebino. V tem smislu morajo knjižnice izločati odvečne snovi kot knjige, torej prej vse nabrano blato na knjižnih policah, ki je veljalo za svetost in izbranost, v novem tisočletju pa nima ne vrednosti, ne cene, zato je uničeno in zavrženo. Vprašanje je, ali se je končala z novim tisočletjem samo papirnata doba tiska, ki je prej nadomestila pergament in rokopisno tradicijo, s tem ko se na računalniškem monitorju pojavljajo besedila, podatki, številke, simbolni znaki, slike, gibljive slike in zvok? Očitno se bodo morale tudi knjižnice uravnati postmoderno, če naj preživijo v smislu postmoderne dobe, da bo proti nepristnosti besede zaživel izvorni značaj odkrivanja razpoložljivih medijev informacij, ki so že z medmrežjem in bodo kibernetiski ukaz in prirejeni sistem. Vsa današnja slovenska in evropska inteligenca se strinja, da je bistvo informacije tisti ukaz, ki zavestno formirano deluje z možno vnaprej preračunanim delovanjem. Na drugi strani interneta zavestno biva človek, ki ni nasprotje dobrega in zlega, ampak je samo javno formiran. Ali je na drugi strani interneta nepristna javnost, ki deformira in razčlovečuje človeka, je brez pomislov vprašanje moralitete in etike, medtem, ko se v vsakdanjosti izvaja postmoderna doba tudi povsem demokratično in javno. Evropa, ki je odpravila meje, lahko komunicira s cedejkami, internetno, mobitelno in telefonsko, kolikor tudi z običajnimi tiskovinami. Vsako

besedilo na internetu je mogoče tudi natisniti, kolikor je splet informacij sploh svetoven: zunajsvetnih informacij ni mogoče natisniti, ker obstajajo samo v duhu in misli. Strah filozofov, da bo filozofija odmrta kot univerzitetna in dvorna filozofija - kjer se je štelo, da jo slovensko vodita Božidar Debenjak in Vojan Rus pod okriljem cekaja in v idejnopolitični navezi še z Borisom Majerjem, partijskim ideologom -, kot stroka, in specializacija duha, je odveč, saj je svetost življenja nad upornim človekom, nad napakami in spodrseljaji, preko katerih smo napredovali v zavestno javno bivanje Evrope. Groza v filozofiji se spremeni v brezosebljeno bivanje, ki onemogoča bistveno človeško pristnost, človeka pa spreminja le v razpoložljivi medij informacije, torej kot v statista javnosti. Zato evropejec noče prepovedati znanosti kot nekaj nedopustnega in se še vedno zavzema tudi za voljo zavesti in intelektualnosti: res je, da vsi dosedanja veliki filozofski sistemi niso predvidevali, da bi bilo mogoče spremeniti filozofije v poljubnost in poljubno izbiro, ko bi se mišljenje zgodovine biti ne več ujemalo s samoumevnostjo. Od Platona in Aristotela, preko Kanta in Hegla ter vse do sodobne fenomenologije in ontologije – Edmund Husserl, Martin Heidegger idr. – se razkriva dehumanizacija humanizma v postmodernem smislu tako, kakor da stari filozofski sistemi ne ustrezajo več niti koncu filozofije, obenem pa niso izvorno dovolj močni, da bi v napovedanem začetku novega tisočletja zaživeli kot kaj več vsaj v smislu univerzitetne subspecialnosti ali ideološke zasnovernosti. Evropska in ameriška filozofija sta ob univerzaliziranih in stari kitajski filozofiji, obenem ob krščanstvu in budizmu na novi poti raziskovanj, ki jih zaenkrat komaj slutno odkriva kibernetična civilizacija, biogenetika, kloniranje, robotizacija, simulacija, vesoljski poleti, novogradnje v širjenju postmodernih mest in krajev, nova poslovna politika, medicinsko raziskovanje, farmacevtska industrija, odkrivanje novih energij, nov pedagoški pristop, nov politični polilog idr.; slovenski Evropejec brez evforije – še v noči pridružitve Slovenije Evropski zvezi, 1. maja 2004, zahteva ontološko doslednost v razvoju filozofske misli in svobode besede, in zdi se, kakor pravi in goreče misleči vernik biti.

V filozofsko mišljenjskih živahnih pogovorih z Dušanom Pirjecom Ahacem, ki se je nasebno od šefovsko bivšega agitpropa povsem ločil, ko se je odločil, tudi z manjšimi gumbi in olikano, za bitje meščanskega filozofa in literarnega teoretika, prav za volovsko srčnega Pirjevca je veljalo, da se je odpovedal bivši slavi politkomisarja in se je spreobrnil v navdušenega heideggrovca ali vsaj fenomenologa. V klicu zadeve mišljenja sva se lahko s Pirjecom strinjala, kadar je posrečeno cepil bit in bistvo primeroma na nekatere francoske ali ruske klasike, od Stendhala do Dostojevskega..., kot da bi vsak zase sanjala "sanje smešnega človeka", da je morda konec umetnosti - po Heglu - morda res blizu, a še bliže je smrt človeku..., in v predsmrtnicah nekateri kakor v obupu kot v bolezni na smrt kličejo konec in nič na vse: konec civilizacije in kulture, konec belega človeka itd. Ko je Pirjavec razvijal teorijo evropskega romana, se je interpretativno srečal s fenomenologijo - z nobeno marksistično "dialektiko" namreč ne bi mogel pojasniti niti osnov sodobnega romanopisja, kaj šele eksistencializma ali drame absurda itd. Estetike in poetike, ki so se razkrivale sproti na slovenskih filozofskih ravninah še v poznih 60ih letih 20. stoletja, ali vsaj od srede teh 60ih let, so bile pregnetene z nekimi novimi besedami, ki jih ni bilo slišati ne v šoli ne javno, ne v znanosti ne v "marksizmu"... Refleksije v takem kritičnoteoretskem okolju so sicer potekale tudi javno, največ kot intelektualna nevarnost biti ali opozicija partijski vrhuški, dvorni psevdofilozofiji in šemežno znanstvenosocialistični ideologiji; kar je bilo še v poetikah neizkušene, se je odigravalo moderno kot stvar, toda ne več kot stvar po sebi ali stvar zase v kantovskem smislu, niti ne kot reč v postvaritvi ali reizmu, vseprej le kot stvar v heideggrovskem smislu. Spremljal sem Pirjevca, ko je odpiral - včasih res neverjetne - teme, od teh mi ostaja v znanstveno veselem spominu domislica, ali pišejo levičarji drugače slogovno od desničarjev, na primer v prozi, ker pač tudi reke na Zemlji tečejo v smeri urnega kazalca ipd. – vendar v Pirjevčeve lastne analize junakov nisem drezal, ker je bil v filozofskem smislu že kar mladostno razgiban, živahen, prav s tem pa v pripravljenih predavanjih magnet za študente. Nekajkrat sem si izprosil njegove listke, na katere si je pisal predavanja – po oklevanju mi jih je izročil, in takih rokopisnih daril sem bil izredno vesel, saj so bili kvintesenca Pirjevčevih predavanj. Dušan Pirjavec je bil znan tudi po – samospraševanju in po problematiziranju "samoumevnosti" – včasih me je v pogovoru kakor naivno in že skoro z otroškimi vprašanji začel vpraševati, kaj je kaj..., potlej pa sva skupaj kakor včasih v majevtiki odgovarjala na postavljena vprašanja, ne da bi jih zavijala v katedrsko ali šolsko priučeno oziroma strokovno filozofijo. Večkrat sem mu prijateljsko v zaokroženih vprašanjih vrnil, toda kdaj tudi celo s filozofskozgodovinsko in pojmovno oprijemljivo in duhovno oprijemno podmeno, zlasti ob vprašanju poetik. Nisem si ga pa privoščil, kot so si drznili tudi nekateri – nomina sunt odiosa. V bistvenih besedovanjih sva s Pirjecom soglašala, čeprav sem imel na nekatere literarnoteoretske

predstave in pojme in na vlogo literarne zgodovine tudi drugačne poglede. Ko sem bral študije o Pirjevčevih temah slovenskega Evropejca - brez evforije v noči pridružitve Slovenije Evropski zvezi, 1. maja 2004 -, sem lahko opazil, da je Pirjevec še posthumno za/pustil odlično filozofsko govorično sled v premišljanjih o filozofiji in literaturi, o estetiki in poetiki..., zlasti pa sem cenil pri tem tudi Urbančičevo zgodovinsko in intelektualno - pravično - distanco v interpretacijah, ki so zadevale prav Pirjevčevo življenje in delo. Mogoče še bistvene razsežnosti Pirjevčevega mišljenja niso do/končne v vpogledih na njegovo življenje in delo: a vedno mi je stal ob strani, tudi v skrajno kočljivih situacijah, tudi na montiranem velesodnem procesu proti meni 19letniku, ko pristranski in odvisni sodnik Pirjevcu ni dovolil, da bi profesor primerjalne književnosti podal ekspertizo... – Saj tudi pomnim, kako sem si pridobil, sicer nehote in mladostniško, Ahaca na svojo stran: ko smo v 4. nadstropju Dalmatinove 4 v ljubljanski sejni dvorani "mladinsko" ustanavljali revijo *Problemi*, sem bil mariborski kulturnomladinski delegat in tam sem se edini strinjal z "oporečniškim" rahlo rusoglavim brkežem, ki je imel o revijalni politiki in urejanju sveže in docela svoje "ideje", in medtem ko ga je Janez Dokler, le za primer, docela očalarsko zavračal, kaj šele ostali "mladinci", sem kot enfant terrible in pesnik edini predlagal, da smo Pirjevčeve predloge o urejanju in uredništvu predvidoma novoustanovljene revije *Problemi* "dali na glasovanje" in da smo o Pirjevčevih predlogih tudi diskutirali, in nisem si pustil vzeti v mladostni vehemenci besede, niti s trkanjem svinčnika ob karkoli že... Morda se je tedaj Pirjevec celo motil, toda s svojim besedovanjem je vsaj pretresel zmenjeno zatohlost funkcionarčkov in sprejetih malikov – od sindikalista Romana Albrehta do drugih "v ozadju"... V Pirjevčevi teoriji evropskega romana, ki jo je objavljala v študijah k delom zbirke 100 romanov, prej tudi v doktoratu o Ivanu Cankarju in evropski literaturi, bi bilo potrebno šele premisliti tudi filozofske "premise" in zasnutke mišljenja biti. V zadnjih letih prebitka pa je Pirjevec našel v Ljubljani - sam se bil umaknil v rodno mesto - res še morda edina sogovorca v Tinetu Hribarju in Ivanu Urbančiču, ko je pripovedoval pravzaprav o vprašanih svoje lastne eksistence, zato odgovorno zavezujoče. V stanju postmoderne je možnost razumetja Pirjevčeve teoretskosti že lahko fenomenološka, o čemer ne dvomim. – Nazadnje sem Ahaca srečal vsega omahlega, preznojenega in sem ga spremil, bolnega mimo Figovca v park..., bil je tako silno izčrpan, da je komaj hodil, komaj govoril; takega ga nisem poznal, skoro v nič zavrženega in samega, kakor da se posavlja od tega sveta. V duši me je zelo zbolelo, saj je bil tudi nekoliko, bi rekel, odtujen – odklonil je mojo pomoč, da bi ga vodil za roko ali da bi ga morda nesel, če bi bilo potrebno, da mi ne bi od izčrpanosti padel. Bil je pri koncu, bitno pri koncu. Še pri sebi, a tudi ne več scela od bolečine pri sebi: trpeče bitje, ki v sebi ve, kaj ga čaka, pa še vedno, oklepajoč se eksistence, upa v boleznih na smrt, upa v pre/živetje. Hotel sem poklicati taksi, da ga odpelje domov, pa tudi tega ni hotel. Tako sva hodila med ljudmi in oba molčala – potem je še zbral toliko moči, da je rekel, da je kakor na cilju in da ga čakajo... in bo urejeno. Poslovala sva se in me je zazebló v srcu, saj takega Ahaca nisem poznal: resda ga je kdaj dajal maček ali izčrpanost, tudi bolezen..., toda vedno je imel znan "pirjevčevski" in izzivalno kakor deški odnos. Tokrat pa sva se srečala – zadnjič.

V premislekih zgodovinskih pastišev, ki se vežejo na eksistencialnost in položaj filozofije na Slovenskem, se osebno lahko navežem tudi na zgodnje pogovore že s svojim očetom Avgustom Gajškom, ki je ostajal schopenhauerjevsko pesimističen, a hkrati krščanski, pascalski, kolikor posebej zgledujoč se po svojem godovnem svetniku sv. Avguštinu. Z očetom Avgustom sva imela generacijsko različna in celo nasprotna mišljenjskovzorčna mnenja, ko sem bil jaz primeroma hegeljanec, oče Avgust pa na strani patristike, potlej jaz sinovsko osebno na strani socialne filozofije, oče pa na strani kulturne in filozofske antropologije... – kakor da bi filozofsko šahirala z vedno neodločenim in nedokončanim izidom. Podobne, čeprav že kolegialne pogovore sva imela z Dušanom Pirjevcem Ahacem, ki je sovpadal z modernimi tokovi svetovne filozofije, tako sva med drugim govorila o odkritju pračloveškega plemena Krina-krora z enako filozofsko zavzetostjo kot o vplivu filozofskih tendenc in praškega judaizma posredno na pisatelja Franza Kafko, dialektično v protislovjih sva se poenotila v vprašanih o Heglu ali o Francetu Vebru - z Meinongom v ozadju) ter posebej o Martinu Heideggro in francoskih eksistencialistih..., primeroma o Albertu Camusu in v navedkih drugih francoskih pisateljev, vključno z nobelovcem Sartrom (pri čemer sem sam omenjal najraje povrhu še francoske nadrealiste in personalizem)... – In ko je [Wilhelm Heiliger](#) prevajal Nietzschejevo *Rojstvo tragedije / iz duha glasbe*, sva pogovorno tudi iskala izvorno slovenske filozofske besede, ki so sovpadale celo s cankarjanstvom in Cankarjevim hrepenenjem... – O druženju in celodnevni "kolokvijih" in filozofskih vajah z zvestim in najboljšim študijskim, prezgodaj preminulim prijateljem Borom Dedijerom sem že pisal..., ko sva ustanovila v mladeniškem talentu vsemu

navkljub "ljubljsko filozofsko šolo" (z dodelanim programom v glavnem od antične filozofije in klasike do simbolne logike in L. Wittgensteina, od etike do socialne filozofije, s poudarkom na anarhizmu /od Pitra Kropotkina ali Mihajla Bakunina do anarhizmov v študentski predrevolucijski dobi 60ih let 20.stoletja/, od fenomenologije in ontologije do filozofije znanosti, posebej s kritiko /neo/pozitivizma in tako imenovanega marksizma, od filozofije jezika ali v jezikoslovju do psihoanalize, od razvijanja fenomenološke in hermenevtične filozofije kot odkrivanja novega in izvirnega mišljenja biti do posredujoče filozofije religij, od zgodovine filozofije do filozofije kulture, od estetike in filozofije umetnosti do radikalno postavljene ali kritične filozofije politike); ker smo bili tipični "kavarniški filozofi", saj nas tam niso mogli v pogovorih tajnopolično policijsko nadzorovati, ko je bil zaznan sleherni vsiljivec, smo bili hkrati izpostavljeni večkrat skrajno primitivnemu in socialistično samoupravno naročenemu zasmehu ter vsakršnemu onemogočanju. V poznih 60ih letih 20. stoletja se je filozofska ubeseditvev o sopripadnosti slovenske identitete z evropsko duhovno tradicijo zdelo samoogrožajoča, zato sem z drugimi sprejemal *nevarnost biti* s tveganji, kakor smo jih so/doživljali kulturniki Edvard Kocbek in Ivan Mrak, Mirko Hribar, Vlado Habjan, Igor Torkar in Žarko Petan, Branko Hofman in Marjan Rožanc, Jože Pučnik, [Peter Božič](#) in Lojze Kovačič, [Dušan Pirjevec](#), Tine Hribar, Anton Stres, Franček Križnik, Rudi Koncilija, Ivan Urbančič, Niko Grafenauer, Tomaž Šalamun, Boro Dedijer, [Taras Kermauner](#), Dimitrij Rupel, Lev Detela, Jure Detela, pozneje Ludvik Toplak, Marjan Kramberger, Rudi Rizman in Pavle Kristan, Drago Jančar, Mladen Švarc, Vinko Ošlak, Boštjan M. Zupančič, Peter Kovačič Peršin in Lojze Peterle, France Bučar, Viktor Vrbnjak, Marjan T. Gerdej ali Pavel Gantar... – vsi omenjeni smo bili udbovsko zalezovani, nekateri preganjani na montiranih političnih sodnih procesih, nekateri pod komunistično diktaturo celo zaprti kot politični kriminalci. Tisto tretje kot nadčloveško se je spreminjalo v bivajoče biti sproti, toda ne še kot utelešenje ideje, marveč vseprej - tudi v izvornih ubeseditvah v filozofiji, leposlovju in družboslovju - kot prehod v domišljeni in večkrat le domišljijsko zasnuti, čeprav ne utopični novi vek. Namesto praznote hermenevtičnega nihilizma smo občutevali le vpliv dialoščnosti med slovensko kulturnostjo ali umevanjem in duhovno Evropo, kar nas je vključevalo v zgodovino biti enakovredno.

Hermenevtika eksistence slovenskofilozofske in kulturne ali duhovne tubiti se je potrjevala šele v tvegljivih položajih preseganja nerazkritosti, z razkritjem nebistva in z bitnočasnimi živimi postavkami resnice ali vsaj začetega filozofske metafizičnega mišljenja. Brez te generacijske filozofske, umetniške in kulturne tvegljivosti bi bila bistvenost duha v Evropi slovenstvu izmaknjena. V poheglovski dobi se je bilo mogoče in potrebno opredeliti zunaj historičnega materializma za nove filozofske smeri z nepredvidljivimi posledicami, zato z "nenarocenim" raziskovanjem filozofske znanosti in hkrati novodobno usklajeno z Evropo in svetom. Revolucija, ki je že prej uničila (zrazirala) red bivajočega v celoti, je v svojih opustošenjih puščala dovršitev metafizike pravzaprav nedotaknjen, saj ni imela ustreznih instrumentov, da se sploh spogledala s transcendentalno filozofijo, primeroma s husserljanstvom in vse vsaj do Martina Heidegggra – šele ob Heidegggru se je zgodovinska umeščenost slovensko razgovorila tako, da je bil konec filozofije predvidoma nepresegljiv in da se je naveličano brezbitveni – ali filozofantski – akademizem nalomil ter se razlomil v nepomenljivost ter odvečnost. Kljub (neo)sholastiki na Slovenskem in navzlic "marksistični" šoli katedrske "filozofije" sem ohranjal, podobno kot Ivan Urbančič in nekateri drugi, živ osebni ali subjektivni interes za filozofijo. Nuja mišljenja zgodovine biti je spreobrnila epoho ne s priučenim znanjem katedrske filozofije, marveč s samo potjo mišljenja biti skozi zgodovino in z ubeseditvenimi filozofskimi osebnostmi.